

SK

SK

SK

KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

Brusel, 26.3.2009
KOM(2009) 143 v konečnom znení

OZNÁMENIE KOMISIE RADE A EURÓPSKEMU PARLAMENTU

Oznámenie o nešírení jadrových zbraní

OZNÁMENIE KOMISIE RADE A EURÓPSKEMU PARLAMENTU

Oznámenie o nešírení jadrových zbraní

1. ÚVOD

Pozornosť medzinárodného spoločenstva sa v rámci OSN, G8 aj na iných medzinárodných fórach zameriavala v politickom kontexte ostatných rokov na znižovanie rizík šírenia jadrových zbraní. Pri obnovenom celosvetovom záujme o jadrovú energiu a rastúcom počte krajín, ktoré skúmajú možnosti účasti na civilných programoch využívania jadrovej energie, sa vynára ešte jasnejšia potreba posilniť medzinárodné záruky nešírenia jadrových zbraní.

V Zmluve o nešírení jadrových zbraní (NPT)¹ sa ustanovuje všeobecný rámec riešenia výzvy spojenej s nešírením jadrových zbraní, pričom kľúčovou úlohou v tejto oblasti sa poveruje Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu (MAAE). Orgánom poslednej inštancie, ktorý rieši prípady zásadného porušenia záväzkov týkajúcich sa nešírenia jadrových zbraní, je Bezpečnostná rada OSN.

Európska únia, Spoločenstvo a ich členské štáty konajú v tejto oblasti v rámci svojich príslušných právomocí rôznymi spôsobmi, ktoré pozostávajú z činností v rámci spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP), ako aj z činností založených na zmluvách Spoločenstva. EÚ môže takto značným spôsobom prispievať k riešeniu výzvy spojenej s nešírením jadrových zbraní aj na celosvetovej úrovni, a to na základe svojich rozsiahlych skúseností pri práci s jadrovou energiou a s ohľadom na množstvo nástrojov, ktoré má k dispozícii.

Vo svojom nedávnom oznámení nazvanom „Riešenie medzinárodných výziev v oblasti jadrovej bezpečnosti a ochrany“² Komisia oznámila, že Rade a Parlamentu predloží osobitné oznámenie o rôznych nástrojoch, ktoré má EÚ k dispozícii v oblasti nešírenia jadrových zbraní, najmä v rámci Zmluvy o Euratome.

Účelom tohto oznámenia je preto stanoviť globálny kontext, pričom sa zdôrazní potreba posilniť medzinárodné záruky nešírenia jadrových zbraní (oddiel 2), predstaviť hlavné nástroje, ktoré má EÚ v tejto oblasti k dispozícii, a to najmä nástroje vyplývajúce zo Zmluvy o Euratome (oddiel 3) a možné spôsoby, ako by sa tieto nástroje mohli použiť na to, aby sa v úzkej spolupráci s MAAE vypracovali silnejšie medzinárodné záruky nešírenia jadrových zbraní (oddiel 4).

¹ Táto zmluva sa otvorila na podpis v júli 1968 a nadobudla platnosť 5. marca 1970. Celkom zmluvu podpísalo 189 strán vrátane piatich štátov, ktoré vlastnia jadrové zbrane.

² Oznámenie Komisie o „Riešení medzinárodných výziev v oblasti jadrovej bezpečnosti a ochrany“, KOM(2008) 312 v konečnom znení z 22.5.2008.

2. GLOBÁLNE SÚVISLOSTI: POTREBA POSILNENIA MEDZINÁRODNÝCH ZÁRUK NEŠÍRENIA JADROVÝCH ZBRANÍ

Následkom rastúceho dopytu po energii na celosvetovej úrovni, ako aj následkom obáv o bezpečnosť jej dodávok a uvedomenia si, že existuje všeobecná potreba znížiť emisie CO₂, aby sa zmiernili vplyvy zmeny klímy, sa na celom svete opätovne zvyšuje záujem o jadrovú energiu.

Hneď na začiatku treba uviesť, že v medzinárodnej Zmluve o nešírení jadrových zbraní sa uznáva právo všetkých signatárov NPT vyvíjať a používať jadrovú energiu na mierové účely.

Riziko šírenia vyplývajúce z používania jadrovej energie môže v podstate pochádzať z dvoch osobitných jadrových činností, konkrétne z obohacovania uránu a z opätovného spracovania vyhoreného jadrového paliva. Na tieto činnosti sú potrebné veľmi zložité a nákladné technológie, ktoré sa dajú ekonomicky odôvodniť iba v prípade, keď na trhu existuje dopyt veľkého počtu jadrových elektrární.

V súčasnej situácii rastúceho záujmu o jadrovú energiu musí medzinárodné spoločenstvo urobiť všetko, čo je v jeho silách, aby minimalizovalo riziká súvisiace s incidentmi jadrovej bezpečnosti a/alebo zneužitím jadrového materiálu či technológie na nemierové použitie. Medzinárodné spoločenstvo by preto malo zabezpečiť, aby sa i naďalej plnili podmienky v súvislosti s nešírením jadrových zbraní vrátane noriem NPT a MAABE.

Na celosvetovej úrovni je pri prevencii šírenia jadrových zbraní kľúčovým medzinárodným aktérom Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu, ktorá na základe NPT vykonáva ochranné činnosti, na základe dohôd o komplexných bezpečnostných zárukách a dodatkových protokolov disponuje rozšíreným režimom záruk a má právo vlastniť štiepne jadrové materiály. Medzi opatrenia podniknuté v tejto oblasti v nedávnej minulosti patria iniciatíva schválená na summite G8 v roku 2008, v ktorej sa zdôrazňuje dôležitosť nešírenia jadrových zbraní/bezpečnostných záruk, bezpečnosti a ochrany (tzv. „3S“) pri vývoji jadrovej energie³; iniciatíva USA nazvaná Celosvetové partnerstvo jadrovej energie (*Global Nuclear Energy Partnership* – GNEP), medzinárodný projekt o inovatívnych jadrových reaktoroch a palivových cykloch (INPRO) a globálna iniciatíva na boj s jadrovým terorizmom.

Popri NPT sa v roku 2005 prijal dohovor Organizácie spojených národov o potláčaní činov jadrového terorizmu⁴. Významnú úlohu zohráva i Skupina jadrových dodávateľov, najmä vďaka realizácii usmernení na vývoz jadrového materiálu (pozri aj oddiel 3.2).

V EÚ je k dispozícii niekoľko nástrojov na dosahovanie ďalších cieľov v oblasti nešírenia jadrových zbraní (pozri oddiel 3 ďalej v texte). EÚ okrem toho disponuje svetovým technologickým prvenstvom v oblasti obohacovania uránu a opätovného spracovania vyhoreného paliva. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že európske trhy

³ Správa o medzinárodnej iniciatíve o infraštruktúre jadrovej energie na základe 3S, Summit G8, Hokkaido, Japonsko, 9.7.2008.

⁴ Dohovor prijalo Valné zhromaždenie OSN 13. apríla 2005.

s obohateným uránom a spracovaním vyhoreného paliva sú konkurencieschopné, spoľahlivé a transparentné.

Vo svojom oznámení o „Energetickej politike pre Európu“⁵ Komisia identifikovala podporu nešírenia jadrových zbraní ako jednu z kľúčových priorít, ktoré sa majú uplatňovať v rámci účinnej vonkajšej energetickej politiky EÚ. Dôležitosť nešírenia jadrových zbraní pre používanie a budúce vyvíjanie jadrovej energie potvrdilo aj oznámenie, ktorým sa aktualizoval Jadrový objasňujúci program⁶ v kontexte druhého strategického energetického prieskumu⁷. V tejto súvislosti zdôraznila Komisia potrebu posilňovať spoluprácu medzi Euratomom a MAAE s cieľom dosiahnuť požadovaný medzinárodný účinok. V tejto súvislosti podpísali Komisia a MAAE 7. mája 2008 spoločné stanovisko⁸ o posilnení vzájomnej spolupráce na poli jadrovej energie.

Európsky parlament nedávno potvrdil najmä dôležitosť Zmluvy o Euratome v spojení so záväzkami členských štátov, ktoré používajú jadrovú energiu, dodržiavať medzinárodné štandardy bezpečnosti a nešírenia jadrových zbraní⁹.

3. HLAVNÉ NÁSTROJE EÚ V OBLASTI NEŠÍRENIA JADROVÝCH ZBRANÍ

S cieľom presadiť svoje ciele v oblasti nešírenia jadrových zbraní má EÚ k dispozícii niekoľko nástrojov, hlavne v rámci SZBP, Zmluvy o ES a Zmluvy o Euratome.

V kontexte SZBP je nešírenie jadrových zbraní kľúčovým politickým cieľom, najmä od roku 2003, keď EÚ prijala európsku bezpečnostnú stratégiu¹⁰, po ktorej nasledovala stratégia proti šíreniu zbraní hromadného ničenia (ZHN)¹¹. V správe o realizácii európskej bezpečnostnej stratégie, schválenej v decembri 2008¹², spolu s novými smermi činnosti („New Lines for Action“) v boji proti šíreniu zbraní hromadného ničenia, ktoré schválila Rada (GAERC) 8. – 9. decembra 2008¹³, sa potvrdilo, že hrozby ZHN sa ďalej zvýšili a ostávajú v politickom programe EÚ významnou obavou. Je jasné, že Komisia bude zohrávať významnú úlohu pri realizácii nových smerov činnosti prostredníctvom rôznych nástrojov a politik Spoločenstva. EÚ zároveň poskytla i plnú podporu rezolúcii Bezpečnostnej rady OSN č. 1540¹⁴, pričom prebiehajú i jednotné akcie rady na podporu aktivít Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE).

⁵ KOM(2007) 1 v konečnom znení, 10.1.2007.

⁶ KOM(2008) 776 v konečnom znení, 13.11.2008.

⁷ KOM(2008) 781 v konečnom znení, 13.11.2008.

⁸ Tlačová správa IP/08/719, 7.5.2008.

⁹ Správa Európskeho parlamentu o konvenčných zdrojoch energie a energetických technológiách, A6-0348/2007 v konečnom znení, 26.9.2007.

¹⁰ „Bezpečná Európa v lepšom svete“, prijatá Európskou radou 12.12.2003.

¹¹ Dokument Rady 15708/03, 12.12.2003.

¹² Dokument Rady S407/08, 11.12.2008.

¹³ Dokument Rady 17172/08, 17.12.2008.

¹⁴ O prevencii šírenia zbraní hromadného ničenia, prijatá Bezpečnostnou radou OSN 28. apríla 2004, S/RES/1540 (2004).

Nástroje Spoločenstva vychádzajúce zo Zmluvy o ES, ako aj zo Zmluvy o Euratome, najmä nástroj spolupráce v oblasti jadrovej bezpečnosti (INSC¹⁵), nástroj predvstupovej pomoci (IPA¹⁶) a nástroj stability (IfS¹⁷), navyše umožňujú spoluprácu v oblasti nešírenia s tretími krajinami. Súdržnosť a synergie medzi všetkými nástrojmi EÚ, a najmä s nástrojom stability, sú bytostne dôležité na podporu účinnej realizácie stratégie ZHN.

Prostredníctvom nástroja stability Komisia podporuje tretie krajiny, aby organizovali školenia a pomoc v oblasti chemických, biologických, rádiologických a jadrových zbraní (CBRN). Doterajšie úsilie sa zameriavalo na krajiny bývalého Sovietskeho zväzu. V rokoch 2009 – 2011 sa pomoc EÚ konsoliduje v nich a zároveň sa rozšíri do nových regiónov, v súvislosti s ktorými existujú obavy, vrátane juhovýchodnej Ázie, Blízkeho východu a niektorých častí Afriky, a to najmä v oblasti jadrových a biologických zbraní. Realizácia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1540 sa dostane do ďalšej fázy podporou MAAE (iniciatíva týkajúca sa banky pre jadrové palivo), angažovaním bývalých vedcov pracujúcich na ZHN, vyriešením problému pašovania jadrového materiálu – vrátane podvodných finančných praktík – a prispievaním k efektívnejšiemu systému vývozných kontrol a monitorovaniu hraníc. Regionálne „centrá excelencie“ CBRN, ktoré sa spoliehajú na odborné znalosti spoločných výskumných centier, budú v tejto súvislosti nepostrádateľné. S rozpočtom približne 300 miliónov EUR na obdobie rokov 2007 – 2013 je nástroj stability hlavným nástrojom nešírenia jadrových zbraní, snahou ktorého je spolu s inými nástrojmi EÚ vytvoriť na celom svete kultúru bezpečnosti a ochrany pred CBRN.

Už od svojho začiatku bol hlavným cieľom Zmluvy o Euratome rozvoj mierového využívania jadrovej energie. Mnohé ustanovenia tejto zmluvy sa preto vzťahujú na činnosti a inštitúcie, ktoré prispievajú k nešíreniu jadrových materiálov, a to i na medzinárodnej úrovni, na ktorej Spoločenstvo môže viesť rokovania a uzatvárať dohody s tretími krajinami a medzinárodnými organizáciami (kapitola 10 Zmluvy o Euratome). Hlavnými činnosťami súvisiacimi s Euratomom, ktoré sa týkajú cieľa nešírenia jadrových zbraní, sú:

3.1. Bezpečnostné záruky

Bezpečnostné záruky Euratomu boli založené kapitolou 7 Zmluvy o Euratome už desať rokov pred tým, ako sa NPT otvorila na podpis. Komisia nesie zodpovednosť za to, aby overovala, že štiepne jadrové materiály (plutónium, urán a tórium) sa nepoužívajú odchyľne od svojho určeného účelu, ako ho deklarujú používatelia Spoločenstva, a to buď v jadrovom priemysle, ako napr. prevádzkovatelia jadrových reaktorov a prevádzkovatelia závodov na obohacovanie a opätovné spracovanie, alebo mimo jadrového priemyslu, ako napr. výskumné centrá a zdravotnícke inštitúty. Jadrové bezpečnostné záruky (inšpekcie a súvisiaca evidencia jadrového

¹⁵ Nariadenie Rady (EURATOM) č. 300/2007 z 19. februára 2007, ktorým sa ustanovuje nástroj spolupráce v oblasti jadrovej bezpečnosti, Ú. v. EÚ L 81, 22.3.2007.

¹⁶ Nariadenie Rady (ES) č. 1085/2006 zo 17. júla 2006, ktorým sa ustanovuje nástroj predvstupovej pomoci, Ú. v. EÚ L 210, 31.7.2006.

¹⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1717/2006 z 15. novembra 2006, ktorým sa ustanovuje nástroj stability, Ú. v. EÚ L 327, 24.11.2006.

materiálu) predstavujú prvú obrannú líniu proti odchylnému používaniu jadrových materiálov oproti deklarovanej činnosti na nemierové účely.

Odkedy NPT nadobudla platnosť, MAAE dostala za úlohu zabezpečovať, aby sa na celosvetovej úrovni dodržiavali záväzky nešírenia jadrových zbraní.

Systém bezpečnostných záruk Euratomu funguje ako kolektívny systém evidencie a kontroly jadrového materiálu pre všetky členské štáty EÚ¹⁸, na vnútorné účely a v súlade s dohodami o bezpečnostných zárukách s MAAE. Tieto základné dohody o bezpečnostných zárukách sa uzavreli medzi členskými štátmi Európskej únie, Euratomom a MAAE.

Inšpektori z MAAE preto zároveň kontrolujú jadrové zariadenia v EÚ. Inšpektoráty MAAE i Euratomu pracujú v úzkej spolupráci na uplatňovaní bezpečnostných záruk v EÚ. Inšpekčné činnosti sa vykonávajú v plnej súčinnosti použitím spoločného vybavenia. Napriek tomu však každý inšpektorát vyvodzuje z inšpekčných činností vlastné nezávislé závery.

Úzka spolupráca s MAAE sa vzťahuje aj na realizáciu dodatkových protokolov k dohodám s MAAE o bezpečnostných zárukách v Spoločenstve, ktoré dopĺňajú systém bezpečnostných záruk MAAE a umožňujú mu tak popri neoprávnených činnostiach s ohlásenými materiálmi odhaľovať i neohlásené jadrové činnosti.

Dodatkový protokol ku každej jednotlivej dohode o bezpečnostných zárukách platí vo všetkých členských štátoch EÚ. Komisia pozorne sleduje niekoľko málo ostávajúcich členských štátov v súvislosti s ich prechodom na dodržiavanie príslušnej trilaterálnej dohody o bezpečnostných zárukách vrátane dodatkových protokolov medzi Euratomom, MAAE a štátmi EÚ, ktoré nevlastnia jadrové zbrane, ako aj následné pozastavenie platnosti ich bilaterálnych dohôd o bezpečnostných zárukách s MAAE.

Komisia zároveň podporuje sprostredkovanie metodík na bezpečnostné záruky prostredníctvom realizácie rozličných nástrojov Spoločenstva. Od polovice 90. rokov sa prostredníctvom programu TACIS a v súčasnosti prostredníctvom programu INSC Komisia podporuje najmä sprostredkovanie metodiky súvisiacej s evidenciou jadrového materiálu v krajinách SNŠ, pričom Komisia sa pripravuje na uskutočňovanie tých istých činností aj v iných tretích krajinách.

3.2. Zdravie a bezpečnosť, fyzická ochrana, nezákonné obchodovanie a vývozné kontroly

Na základe ustanovení o zdraví a bezpečnosti (kapitola 3 Zmluvy o Euratome) existujú dobre osvedčené právne predpisy o prepravách rádioaktívnych látok medzi členskými štátmi¹⁹, o kontrole zapečatených zdrojov vysoko rádioaktívneho žiarenia a zdrojov zvyškového žiarenia²⁰ a smernica o preprave²¹, ktorá ich dopĺňa.

¹⁸ Vráťane jadrového materiálu v civilnom jadrovom palivovom cykle štátov, ktoré majú jadrové zbrane.

¹⁹ Nariadenie Rady (Euratom) č. 1493/93 z 8. júna 1993 o preprave rádioaktívnych látok medzi členskými štátmi. Ú. v. ES L 148, 19.6.1993.

²⁰ Smernica Rady 2003/122/Euratom z 22. decembra 2003 o kontrole zapečatených zdrojov vysoko rádioaktívneho žiarenia a zdrojov zvyškového žiarenia. Ú. v. EÚ L 346, 31.12.2003.

Vo všetkých týchto právnych predpisoch sa ustanovujú postupy vydávania povolení, autorizácie a oznamovania, ktorých cieľom je zaručiť, že nebude nikto vlastníť, používať ani prepravovať rádioaktívny materiál bez príslušnej regulačnej kontroly.

Euratom navyše pristúpil k medzinárodnému Dohovoru o fyzickej ochrane jadrových materiálov²² a vyjednal zmeny a doplnenia k tomuto dohovoru v súvislosti so záležitosťami, na ktoré sa vzťahujú právomoci Spoločenstva. Fyzická ochrana sa vzťahuje aj na oblasti prepravy nebezpečného tovaru a námornej bezpečnosti, ktoré sú dôležité pre prepravu jadrových alebo rádioaktívnych materiálov.

V ostatných rokoch Európska komisia podporuje prostredníctvom nástroja stability projekty zamerané na boj proti nezákonnému obchodovaniu. V tejto súvislosti umožňuje pracovná skupina pre riadenie hraníc koordinovanie aktivít s USA a MAAE.

Nariadenie Rady č. 1334/2000²³, ktoré je priamo uplatniteľné v členských štátoch, je nástrojom Spoločenstva, ktorý členským štátom umožňuje realizovať ich záväzky voči Skupine jadrových dodávateľov. Komisia sa zároveň zúčastňuje na zasadaniach Skupiny jadrových dodávateľov ako pozorovateľ a predsedá výboru zriadenému týmto nariadením, ktorý rieši všetky problémy pri realizácii. Komisia pravidelne predkladá návrhy na aktualizáciu tohto nariadenia a/alebo jeho lepšie zosúladenie s našimi medzinárodnými záväzkami. Komisia v roku 2006 navrhla, aby Spoločenstvo reformovalo režim kontroly vývozu položiek s dvojakým použitím s cieľom posilniť jeho efektivitu, kriminalizovať najzávažnejšie prípady porušenia a zosúladiť ho s ustanoveniami rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1540 s ohľadom na tranzit a sprostredkovanie.

V rámci širšieho kontextu CBRN Komisia vypracúva politiku bezpečnosti CBRN, pričom plne zohľadňuje závery Rady z decembra 2007 o riešení chemických, biologických, rádiologických a jadrových rizík. Predloženie tejto politiky sa očakáva v polovici roka 2009. Od februára 2008 do januára 2009 pracovala na úrovni EÚ osobitná pracovná skupina CBRN zaoberajúca sa identifikáciou konkrétnych opatrení, ktoré treba prijať, aby sa posilnila bezpečnosť CBRN v Európe. Táto pracovná skupina sa skladala z odborníkov z orgánov členských štátov, súkromného sektora, Európolu, Eurojustu a európskych inštitúcií.

3.3. Agentúra Euratomu pre zásobovanie

Agentúra Euratomu pre zásobovanie²⁴ v súčasnosti k nešíreniu jadrových zbraní prispieva hlavne takto:

- schvaľovanie uzatvárania zmlúv o zásobovaní, keď sa jadrové materiály fyzicky dovážajú do Spoločenstva alebo vyvážajú zo Spoločenstva;

²¹ Smernica Rady 2006/117/Euratom z 20. novembra 2006 o dozore a kontrole pri preprave rádioaktívneho odpadu a vyhorelého jadrového paliva. Ú. v. EÚ L 337, 5.12.2006.

²² INFCIRC/274/Rev.1

²³ Nariadenie Rady (ES) č. 1334/2000 z 22. júna 2000 stanovujúce režim Spoločenstva pre kontrolu exportov položiek a technológií s dvojakým použitím.

²⁴ V kapitole 6 Zmluvy sa ustanovuje agentúra pre zásobovanie a jej právo na výber materiálov, uzatváranie zmlúv o zásobovaní touto agentúrou a bezpečnosť dodávok.

- kontrolovanie, či sú zmluvy o zásobovaní uzavreté len pre mierových koncových používateľov a či všetky zmluvy o zásobovaní obsahujú doložku o bezpečnostných zárukách;
- postupy schvaľovania vývozov jadrového materiálu vyrobeného v Spoločenstve²⁵.

Ďalším dôležitým aspektom je možnosť vytvárať komerčné a bezpečnostné zásoby jadrového materiálu v súlade s článkom 72 Zmluvy o Euratome.

V súvislosti so „všetkým štiepnym materiálom, ktorý vyrába alebo dováža členský štát, osoba alebo podnik a ktorý podlieha bezpečnostným zárukám“ disponuje Spoločenstvo vlastníckym právom (kapitola 8 Zmluvy). S vlastníctvom je takisto spojená zodpovednosť za bezpečnostné záruky v širšom zmysle, čo zahŕňa opatrenia fyzickej ochrany.

3.4. Výskum a Spoločné výskumné centrum (JRC)

Osobitné ustanovenia o výskume (kapitola 1 Zmluvy o Euratome) tvoria základ pre všetky jadrové výskumné programy Spoločenstva, v rámci ktorých predchádzanie rozširovaniu je možné riešiť pri vývoji inovačných koncepcií reaktorov. Popri osobitných činnostiach súvisiacich s bezpečnostnými zárukami sú medzinárodnej spolupráci otvorené aj iné oblasti programu výskumu a odbornej prípravy Euratomu, čím sa môžu podporiť ciele v oblasti nerozširovania uvedené v tomto oznámení.

Spoločné výskumné centrum (JRC), založené článkom 8 Zmluvy o Euratome, bolo vždy jedným z hlavných aktérov pri podpore Komisie i MAAE. Spoločnému výskumnému centru bola zverená úloha vypracúvať metodiky a technológie na realizáciu bezpečnostných záruk, organizovať školenia inšpektorov Komisie i MAAE a zavádzať do MAAE európsky podporný program.

Ako popredný orgán v boji proti nezákonnému obchodovaniu bolo JRC požiadané, aby pomáhalo pri prevode „acquis communautaire“ do nových členských štátov tak, že vyškolí ich orgány a odborníkov počas procesu rozširovania.

Vďaka založeniu dvoch miestnych laboratórií v oboch európskych zariadeniach na opätovné spracovanie vo Francúzsku i UK a vďaka svojmu výraznému príspevku k laboratóriu v Japonsku v spolupráci s MAAE sa JRC stalo uznávanou autoritou na bezpečnostné záruky v zariadeniach s jadrovým palivovým cyklom. JRC bola navyše zverená aj technická realizácia programu o jadrovej bezpečnosti TACIS. Počínajúc rokom 1994 poskytla Komisia prostredníctvom programu TACIS takisto významnú podporu vedecko-technologickým centrom v Moskve²⁶ a Kyjeve²⁷, ktoré majú za

²⁵ Pri udeľovaní povolení Komisia zohľadňuje najmä tieto kritériá: využitie na nevybušné účely; uplatňovanie záruk MAAE; uplatňovanie opatrení na fyzickú ochranu; uplatňovanie osobitných podmienok na opätovný presun do ďalšieho tretieho štátu, ktorý nevlastní jadrové zbrane, ako aj na ďalšie opätovné presuny tohto druhu.

²⁶ Medzinárodné vedecko-technologické centrum (ISTC) v Moskve sa zaoberá zamestnávaním a alternatívnym využitím bývalých zbrojných vedcov z Ruska, Arménska, Bieloruska, Gruzínska, Kazachstanu, Kirgizska a Tadžikistanu. Prevádzkujú ho spoločne uvedené prijímajúce štáty a EÚ, USA, Kanada, Japonsko, Kórea a Nórsko.

cieľ obmedzovať šírenie citlivých znalostí, ktoré vedci získajú v rámci programov ZHN. Úspešne sa podporili mierové výskumné činnosti, na ktorých sa zúčastnilo 70 000 vedcov. Pokračujúca podpora programov alternatívneho využívania zbrojných vedcov v krajinách SNS a iných regiónoch sa podporuje v rámci nástroja stability.

4. MOŽNÁ CESTA VPRED

Európska únia by v rámci príslušných právomocí mohla v oblasti nešírenia jadrových zbraní vypracovať tieto kľúčové opatrenia:

- posilnenie podpory Zmluvy o nešírení jadrových zbraní, jej bezpečnostných záruk a dodatkových protokolov;
- rozšírenie spolupráce s kľúčovými jadrovými krajinami prostredníctvom bilaterálnych dohôd v rámci Euratomu, v koordinácii s opatreniami prijatými na základe oznámenia z mája 2008²⁸;
- príspevanie k vývoju medzinárodného systému garantovanej dodávky jadrového paliva pre krajiny ochotné vyvíjať jadrovú energiu bez toho, aby mali svoje vlastné zariadenia s jadrovým palivovým cyklom.

4.1. Posilňovanie podpory Zmluvy o nešírení jadrových zbraní a jadrových bezpečnostných záruk

Kľúčovou prioritou pri nešírení jadrových zbraní je zachovávanie a zintenzívňovanie podpory pre NPT a jadrové bezpečnostné záruky.

Európska únia, Spoločenstvo a ich členské štáty by mali, konajúc v rámci svojich príslušných právomocí, v úzkej spolupráci s MAAE vynaložiť úsilie s cieľom posilniť a podporiť vierohodnosť režimu NPT tak, že vypracujú spoločný postup zameraný na riziká šírenia, najmä s ohľadom na tie krajiny, ktoré buď nie sú signatármi NPT alebo jej signatármi sú, avšak na jej vykonávanie neposkytujú dostatočné záruky.

V tejto súvislosti by sa konkrétne opatrenia mali týkať najmä nižšie uvedených oblastí, pričom sa by komplementárnym spôsobom v plnej miere mali využiť všetky dostupné nástroje:

- posilnenie medzinárodného rámca pre citlivé činnosti súvisiace s jadrovým palivovým cyklom;
- príspevanie k vykonávaniu „Nových smerov činnosti Európskej únie v boji proti šíreniu zbraní hromadného ničenia a ich nosičov“, ktoré by malo zahŕňať

²⁷ Ukrajinské vedecko-technologické stredisko (STCU) v Kyjeve sa zaoberá zamestnávaním a alternatívnym využívaním bývalých zbrojných vedcov z Ukrajiny, Azerbajdžanu, Gruzínska, Moldavska a Uzbekistanu. Prevádzkujú ho spoločne uvedené prijímajúce štáty a EÚ, USA a Kanada.

²⁸ Oznámenie Komisie o „Riešení medzinárodných výziev v oblasti jadrovej bezpečnosti a ochrany“, KOM(2008) 312 v konečnom znení, 22.5.2008.

ustanovenia s cieľom posilniť vývozné kontroly a schopnosť bojovať proti nezákonnému obchodovaniu;

- preskúmanie najvhodnejších sankcií v prípade porušenia záväzkov v oblasti nešírenia tretími krajinami alebo vývozcami EÚ.

Európska únia, Spoločenstvo a ich členské štáty, konajúc v rámci svojich príslušných právomocí, by mohli tento proces uľahčiť a posilniť svoju podporu NPT vo všetkých oblastiach svojich právomocí. Medzi kľúčové opatrenia by mohli patriť:

- Posilnenie spolupráce s MAAE v oblasti medzinárodných bezpečnostných záruk, v ktorej Komisia môže budovať na veľkom počte vysoko kvalifikovaných jadrových inšpektorov Euratomu so skúsenosťami so spoluprácou s MAAE, ako aj na vlastných skúsenostiach pri uplatňovaní bezpečnostných záruk na civilný jadrový materiál v štátoch vlastniacich jadrovú zbraň.
- Ak sa hľadá užšia spolupráca medzi Spoločenstvom a tretími krajinami, najmä pri uzatváraní bilaterálnych dohôd o spolupráci v rámci Euratomu v oblasti mierového využívania jadrovej energie (oddiel 4.2), cieľom by mal byť plný súlad s rozšíreným režimom NPT. Na pomoc týmto krajinám v rámci ich jednotlivých domén by sa mohli zmobilizovať nástroje, ako napr. nástroj spolupráce v oblasti jadrovej bezpečnosti (INSC) a nástroj stability (IfS);
- Pri stanovovaní multilaterálnych záruk dodávok paliva (oddiel 4.3) by mal byť dôležitým faktorom na zváženie plný súlad s rozšíreným režimom NPT.

V budúcnosti sa očakáva, že vzhľadom na rastúci počet krajín, ktoré vyvíjajú alebo majú v úmysle vyvíjať program na výrobu jadrovej energie, bude MAAE čeliť značným výzvam, ktoré zmobilizujú všetky jej prostriedky. Mohli by sa hľadať spôsoby, ako zdokonaľiť technickú podporu a pomoc Euratomu v prospech MAAE a jej úloh pri súčasnom rešpektovaní právomocí oboch organizácií.

4.2. Rozšírenie spolupráce s kľúčovými krajinami vlastniacimi jadrovú technológiu prostredníctvom bilaterálnych dohôd v rámci Euratomu

Až doteraz sa dohody o spolupráci v rámci Euratomu o mierovom používaní jadrovej energie uzatvárali hlavne s významnými dodávateľmi (USA, Kanada, Austrália, Kazachstan) alebo so zákazníkmi (Japonsko).

Uzavretie bilaterálnej dohody o spolupráci v rámci Euratomu o mierovom používaní jadrovej energie by sa malo stať prioritou pre všetky kľúčové krajiny, ktoré chcú uskutočňovať významné jadrové obchody s členskými štátmi EÚ a/alebo priemyslom EÚ. Ak sa zoberie do úvahy obnovený záujem o jadrovú energiu, EÚ by mohla prispieť tým, že bude v dohodách Euratomu s tretími krajinami presadzovať záruky vysokej úrovne jadrovej bezpečnosti a zabezpečí, aby všetky krajiny prijali záväzok používať jadrovú energiu výhradne na mierové účely.

V dohodách v rámci Euratomu sú zahrnuté rôzne podmienky týkajúce sa bezpečnostných záruk a dodatkového protokolu, ako aj príslušných medzinárodných dohovorov (vzťahujúce sa na aspekty ako napr. jadrová bezpečnosť, hospodárenie s odpadom, fyzická ochrana). Pri vyjednávaní a podpísovaní medzinárodných dohôd

v rámci Euratomu bude teda snahou Spoločenstva primäť jeho partnerov dodržiavať všetky príslušné medzinárodné dohovory.

Podobne vo všetkých nových dohodách v rámci Euratomu, resp. pri zmene a doplnení jestvujúcich dohôd bude snahou Spoločenstva získať od druhej strany záväzok, že všetka preprava materiálu alebo vybavenia, na ktorú sa vzťahuje dohoda, sa vykoná v súlade s usmerneniami Skupiny jadrových dodávateľov. Týmto spôsobom by sa mohli zapracovať podmienky na opätovnú prepravu výrobkov pochádzajúcich zo Spoločenstva do tretích krajín, čím by sa znížilo riziko odklonu materiálu alebo technológií do nežiaducich miest určenia.

4.3. Prispenie k vývoju medzinárodného systému garantovanej dodávky jadrového paliva pre krajiny ochotné vyvíjať jadrovú energiu bez toho, aby mali svoje vlastné zariadenia s jadrovým palivovým cyklom

Znižovanie rizika šírenia jadrových zbraní si vyžaduje prísnu kontrolu jadrového palivového cyklu. Zároveň je dôležité poskytnúť oprávnený prístup k jadrovému palivu krajinám, ktoré sú ochotné vyrábať jadrovú energiu bezpečným spôsobom. V tejto súvislosti boli predložené rôzne návrhy vrátane návrhov z členských štátov, týkajúce sa garantovanej dodávky jadrového paliva do krajín, ktoré sa rozhodli nemať svoje vlastné zariadenia s jadrovým palivovým cyklom.

Európska únia by mohla v tejto oblasti významným spôsobom prispieť k medzinárodnej spolupráci, pretože Európa má najmodernejšie a najbezpečnejšie technológie jadrového palivového cyklu, najmä v činnostiach obohacovania a opätovného spracúvania uránu, ktoré v rámci rizík šírenia jadrového materiálu predstavujú najcitlivejšie časti.

V tejto súvislosti prijala Rada vo svojich záveroch 8. decembra 2008²⁹ rozhodnutie v podstate podporiť založenie banky pre jadrové palivo pod dozorom MAAE, na ktorú by Európska únia prispela sumou do 25 miliónov EUR po tom, ako sa zdefinujú podmienky a postupy banky a ako ich schváli Rada guvernérov MAAE. Rada zároveň uvítala pripravenosť Komisie prispieť k tomuto projektu prostredníctvom príslušných nástrojov Spoločenstva. S cieľom zrýchliť rozhodovací proces by sa Komisii mohol udeliť mandát na to, aby prispela k vymedzeniu podmienok a postupov pre založenie tejto palivovej banky. Jednou z hlavných výhod multilaterálneho prístupu by bolo, keby sa noví hráči na trhu podporili v tom, aby dobrovoľne upustili od komplikovaných a nákladných investícií, ktoré rozsahom nekorešpondujú s ich potrebami, a zároveň by sa poskytli dodatočné záruky v súvislosti s bezpečnosťou dodávok paliva.

Aktívnym prispením k vypracovaniu takejto iniciatívy by Európska únia mohla v plnej miere využiť Euratom³⁰ a iné dostupné nástroje Spoločenstva ako napr. nástroj stability a nástroj spolupráce v oblasti jadrovej bezpečnosti, pričom by mala

²⁹ 2914. zasadnutie Rady pre všeobecné záležitosti, 8. december 2008.

³⁰ Ustanovenia o spoločných podnikoch (kapitola 5 Zmluvy o Euratome) by mohli poskytovať možný model na založenie multilaterálneho zariadenia s jadrovým cyklom. Účasť tretích krajín alebo medzinárodných organizácií na financovaní alebo riadení spoločných podnikov sa výslovne očakáva, čím je povolená účasť strán, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ.

zohľadniť ustanovenia medzinárodných dohôd, Zmluvy o Euratome, ako aj dobré fungovanie európskeho trhu s jadrovou energiou.

Keďže na zaručenie nešírenia jadrových zbraní, a najmä na prevenciu šírenia citlivých technológií, ako napr. obohacovanie, je nevyhnutná bezpečnosť dodávky jadrového paliva, kľúčovým aktérom tohto procesu by sa mala stať Agentúra Euratomu pre zásobovanie.